UOT 78.06

M.T.Əliyeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
e-mail: m.aliyeva60@gmail.com
ORCİD İD: 0000-0002-2005-6090

MUSİQİNİN ESTETİK VƏ ETİK FUNKSİYALARI

https://doi.org/10.30546/170899876.101.01.2026.26

Açar sözlər: *musiqi, estetika, bədii zövq, etika, mənəvi dəyərlər*

Məqalədə musiqinin etik və estetik funksiyaları bədii mədəniyyətin və cəmiyyətin mənəvi inkişafının vacib aspektləri kimi araşdırılır. Burada musiqinin fərdi mənəvi dəyərlərin formalaşmasındakı rolu, dünyanın emosional və estetik qavrayışına və bədii zövqün inkişafına təsiri təhlil edilir. Musiqi sənətində etik və estetik prinsiplər arasındakı qarşılıqlı əlaqəyə, eləcə də təhsil mühitində musiqinin tərbiyəvi potensialına xüsusi diqqət yetirilir. Məqalənin məqsədi musiqinin etik və estetik funksiyalarının mahiyyətini və qarşılıqlı əlaqəsini araşdırmaqla yanaşı, onların insanın mənəvi və mədəni inkişafındakı əhəmiyyətini müəyyən etməkdir.

М.Т.Алиева

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ И ЭТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ МУЗЫКИ

Ключевые слова: *музыка, эстетика, художественный вкус, этика, нравственные ценности*

В статье рассматриваются этические и эстетические функции музыки как важные аспекты художественной культуры и духовного развития общества. Анализируется роль музыки в формировании нравственных ценностей личности, ее влияние на эмоционально-эстетическое восприятие мира и развитие художественного вкуса. Особое внимание уделяется взаимосвязи этического и эстетического начала в музыкальном искусстве, а также воспитательному потенциалу музыки в образовательной среде. Цель данной статьи — рассмотреть сущность и взаимосвязь этических и эстетических функций музыки, а также определить их значение в духовном и культурном развитии человека.

M.T.Aliyeva

AESTHETIC AND ETHICAL FUNCTIONS OF MUSIC

Keywords: *music, aesthetics, artistic taste, ethics, moral values*

This article examines the ethical and aesthetic functions of music as important aspects of artistic culture and the spiritual development of society. It analyzes the role of music in shaping individual moral values, its influence on the emotional and aesthetic perception of the world, and the development of artistic taste. Particular attention is paid to the interrelationship between the ethical and aesthetic principles in musical art, as well as the educational potential of music in the educational environment. The purpose of this article is to examine the essence and interrelationship of the ethical and aesthetic functions of music, as well as to determine their significance in the spiritual and cultural development of man.

Musiqi insan sivilizasiyasının inkişafı ilə müşayiət olunan ən qədim sənət növlərindən biridir. Bəşər tarixi boyunca o, təkcə əyləncəli və ya bədii vasitə kimi xidmət etməyib, həm də cəmiyyətin mənəvi, əxlaqi və estetik dəyərlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayıb. "Musiqi sənəti hər bir xalqın, hər bir ölkənin mədəniyyət tarixinin tərkib hissəsini təşkil edir. O, tarixən mühüm ictimai məna daşıyıb, insanın əxlaqi tərbiyəsi, əqidə və dünyagörüşünü, estetik zövq və ideallarının formalaşmasında mühüm rol oynamış və indi də bu vəzifəyə xidmət edir" [1; s. 15]. Musiqi insanın emosional vəziyyətinə təsir etmək, onun dünyagörüşünü və əxlaqi prinsiplərini formalaşdırmaq üçün unikal qabiliyyətə malikdir. "Bildiyimiz kimi, musiqi sənəti müəyyən sosial funksiyaları yerinə yetirir. Musiqi təhsili pedaqogikası baxımından bu funksiyalar uşağın musiqi təhsili, təlimi və inkişafının istiqamətini müəyyən etmək üçün əsas oriyentirlər (işarələr) rolunu oynayır." [5, s.6].

Musiqinin etik və estetik funksiyaları incəsənət fəlsəfəsində, pedaqogikada və kulturologiyada mühüm yer tutur. Estetik funksiya bədii zövqün inkişafı, gözəllik və harmoniya qavrayışı və emosional həssaslığın inkişafı ilə əlaqələndirilir. Etik funksiya musiqinin fərdin mənəvi şüuruna təsir etmək, əxlaqi qaydalar formalaşdırmaq və mənəvi inkişafı təşviq etmək qabiliyyətində özünü göstərir. Sürətli sosial və mədəni dəyişikliklərlə xarakterizə olunan müasir cəmiyyətdə musiqinin mənəvi, əxlaqi və estetik tərbiyə vasitəsi kimi rolu xüsusilə aktualdır. Musiqinin etik və estetik funksiyalarının araşdırılması onun şəxsi inkişafda və mədəni inkişafda əhəmiyyətini daha dərindən anlamağa imkan verir.

Musiqinin estetik funksiyası insanın bədii obrazların gözəlliyini qavramaq

və ondan həyacanlanmaq qabiliyyətini inkişaf etdirməkdir. Musiqi dinləyicinin hiss və emosiyalarına təsir edərək bədii zövqün və estetik qavrayışın inkişafını təşviq edir.

Estetika musiqiyə reallığın bədii əks olunmasının xüsusi bir forması kimi baxır. Musiqi əsəri müəyyən emosional vəziyyətləri, ideyaları və hissləri çatdıran bədii obraz yaradır. Musiqi intonasiyası, ritmi, melodiyası və harmoniyası vasitəsilə bəstəkar dünyaya münasibətini ifadə edir, dinləyici isə bu bədii obrazı qavrayır və şərh edir. "Musiqi haqqında düşündükdə belə bir nəticəyə gəlirik ki, hər hansı bir sənət kimi, musiqinin öz təbiəti onun əsas bədii funksiyasını müəyyən edir: tələbənin real təcrübəsini xəyali həyatın "nizamlı" təcrübəsi ilə tamamlamaq." [4; s. 7].

Bir çox tədqiqatçının fikrincə, musiqinin estetik funksiyası ilk növbədə emosional reaksiya oyatmaq qabiliyyətində özünü göstərir. Musiqi sevinc, kədər, dram, təntənə və bir çox digər emosional vəziyyətləri çatdıra bilər. Musiqi əsərinin qavranılması fərdin emosional mədəniyyətinin inkişafına töhfə verir. Bundan əlavə, musiqi insanın estetik zövqünü formalaşdırır. Yüksək keyfiyyətli sənət əsərləri ilə müntəzəm tanışlıq bədii dəyərləri ayırd etmək və gözəlliyi və harmoniyanı qiymətləndirmək qabiliyyətinin inkişafına kömək edir. Bu, xüsusilə musiqinin estetik tərbiyə vasitəsi kimi xidmət etdiyi təhsil müəssisələrində vacibdir.

Musiqi həmçinin təxəyyülün və yaradıcı təfəkkürün inkişafını təşviq edir. Musiqi əsərlərini dinləyərkən insan zehnində müəyyən obrazlar və assosiasiyalar yaradır ki, bu da onun bədii təcrübəsini genişləndirir. Beləliklə, musiqinin estetik funksiyası dünyanın emosional və estetik qavrayışının formalaşmasında, bədii zövqün inkişafında və gözəlliyi hiss etmək qabiliyyətində özünü göstərir.

Musiqi estetik dəyəri ilə yanaşı, mühüm etik funksiyanı da yerinə yetirir. Bu, musiqi sənətinin insanın mənəvi şüuruna təsir etmək və onun mənəvi dəyərlərini formalaşdırmaq qabiliyyətində özünü göstərir.

Qədim dövrlərdən bəri musiqiyə şəxsiyyətin inkişaf vasitəsi kimi baxılıb. Bir çox filosof və mütəfəkkir onun insanın mənəvi xarakterinin formalaşmasında əhəmiyyətini vurğulayıblar. Musiqi əsərləri xeyirxahlıq, ədalət, humanizm və mənəviyyat ideyalarını çatdırmağa qadirdir.

Musiqi insanın daxili dünyasına təsir göstərir, başqalarına qarşı empatiya, şəfqət və sevgi hisslərini oyadır. Bədii obrazlar vasitəsilə musiqi insanların həyatdakı vacib məsələləri anlamağa və öz mənəvi inanclarını inkişaf etdirmələrinə kömək edir. Musiqinin etik funksiyası təhsil mühitində xüsusilə vacibdir. Musiqi sənəti mədəni ənənələrə hörmət, məsuliyyət hissi və harmoniya arzusu kimi mənəvi və əxlaqi keyfiyyətlərin inkişafını təşviq edir. Musiqi həmçinin mədəni kimliyin və milli şüurun formalaşmasında mühüm rol oynayır. Xalq musiqisi xalqın tarixi təcrübəsini, adət-ənənələrini və mənəvi

dəyərlərini əks etdirir, onları nəsildən-nəslə ötürür.

Beləliklə, musiqinin etik funksiyası onun təhsil potensialında və fərdin mənəvi istiqamətini formalaşdırmaq qabiliyyətində özünü göstərir.

Musiqinin etik və estetik funksiyaları bir-biri ilə sıx bağlıdır və bir-birini tamamlayır. Musiqinin estetik qavrayışı mənəvi hissləri və dəyərləri inkişaf etdirir, musiqi əsərlərinin etik məzmunu isə onların bədii təsirini artırır. Yüksək bədii keyfiyyətə malik musiqi nəinki estetik zövqü oyadır, həm də insanlara dərin mənəvi təsir göstərir. Y.Əliyev öz kitabında B.Teplovun belə sözlərini gətirir: "Bir sənət əsərini anlamaq, ilk növbədə, onu hiss etmək, emosional olaraq yaşamaq və sonra bunun əsasında üzərində düşünmək deməkdir" [4. s.11].

Bu cür əsərlər estetik gözəlliyi mənəvi məzmunla birləşdirərək tərbiyəvi təsirini artırır. Məsələn, bir çox klassik əsərlər humanizm, insanlığa sevgi və ədalət axtarışı ideyalarını çatdırır. Bədii obrazlar vasitəsilə onlar dinləyicini həyatın mənası və mənəvi dəyərlər üzərində düşünməyə təşviq edir.

Müasir cəmiyyətdə musiqi şəxsiyyətin mənəvi və əxlaqi inkişafında mühüm rol oynayır. O, emosional inkişafı təşviq edir, estetik qavrayışı inkişaf etdirir və mənəvi dəyərləri möhkəmləndirir. Musiqi təhsili insanın ümumi mədəniyyətinin vacib bir hissəsidir. Müxtəlif dövrlərə və üslublara aid əsərlərlə tanışlıq vasitəsilə tələbələr mədəni üfüqlərini genişləndirmək və bəşəriyyətin bədii irsini daha dərindən anlamaq imkanı əldə edirlər.

Xorda və ya digər kollektivdə musiqisi ifaçılığı təhsil prosesində xüsusi rol oynayır. Birgə musiqi fəaliyyəti məsuliyyət hissini, qarşılıqlı anlaşmanı və digər kollektiv üzvlərinə hörməti inkişaf etdirir. Musiqi həmçinin müsbət emosional vəziyyətlərin yaradılmasına kömək edir, psixoloji harmoniyanı və mənəvi tarazlığı təşviq edir və stress və emosional gərginliyin öhdəsindən gəlmək üçün bir vasitə kimi xidmət edə bilər.

Qloballaşma və mədəni müxtəliflik dünyasında musiqi mədəniyyətlərarası dialoqda mühüm amildir. O, müxtəlif millətlərdən və mədəniyyətlərdən olan insanları birləşdirir, qarşılıqlı anlaşmanı və tolerantlığı təşviq edir [3]. Beləliklə, musiqi mənəvi və əxlaqi inkişaf üçün güclü bir vasitədir.

Pedaqoji təcrübədə musiqi sənətinin istifadəsi ahəngdar şəxsi inkişafa kömək edir. Musiqi eyni zamanda şagirdlərin estetik mədəniyyətini və mənəvi şüurunu formalaşdırır.

Musiqidə etik və estetik prinsiplərin qarşılıqlı təsiri yaradıcılıq prosesində də özünü göstərir. Musiqi əsərini şərh edərkən ifaçı onun təkcə bədii formasını deyil, həm də mənəvi məzmununu çatdırır.

Beləliklə, musiqinin etik və estetik funksiyaları fərdin mənəvi inkişafına yönəlmiş vahid bir kompleks təşkil edir. Musiqinin etik və estetik funksiyaları fərdlərin və cəmiyyətlərin mənəvi mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Musiqi sənəti fərdlərin emosional, intellektual və mənəvi sahələrinə

təsir göstərir, bədii zövqün və mənəvi dəyərlərin inkişafına kömək edir. Musiqinin estetik funksiyası gözəlliyi və harmoniyanı qavramaq qabiliyyətinin inkişafında, emosional mədəniyyətin və bədii təfəkkürün inkişafında özünü göstərir. Etik funksiya fərdin mənəvi şüuruna təsir etməyi və mənəvi qaydaların formalaşdırılmasını əhatə edir.

Bu funksiyaların bir-biri ilə əlaqəli olması musiqini mənəvi və əxlaqi tərbiyə üçün mühüm vasitəyə çevirir. O, fərdin harmonik inkişafını, humanist dəyərlərin formalaşmasını və cəmiyyətin mədəni ənənələrinin möhkəmlənməsini təşviq edir.

Beləliklə, musiqinin etik və estetik funksiyalarının tədqiqi onun insan mədəni həyatında və təhsil təcrübəsindəki əhəmiyyətini daha dərindən anlamağa imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Qədimova Jalə. Musiqinin tədrisi metodikası. Bakı, 2007, 323 səh.
2. Mehrabov A.Müasir təhsilin konseptual problemləri. Bakı, 2010, 516 səh.
3. Firuz Mustafa. Qloballaşma və mədəniyyət. Bakı: "Araz", 2011
4. Алиев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя музыки. Москва, 2002, 336 стр.
5. Школяр Л. В., Школяр В.А. Музыкальное искусство. М.: «Академия», 2001, 221 стр.
6. Юсфин А. Г. Музыка – сила жизни. СПб.: «Аюрверда», 2006, 260 стр.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.04.2026
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 01.05.2026
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 14.05.2026
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Nelli Abutidze
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.